

**Nr 9.**

Av herr **Welander**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående extra krigstidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.

I Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 1 den 25 oktober 1918 angående extra krigstidstillägg till befattningshavare i statens tjänst för senare halvåret 1918 och tillsvidare under år 1919 föreslås bland annat, att extra krigstidstillägg skall utgå med en tredjedel av de å 1918 års senare hälft belöpande avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknas, dock minst 300 kronor och med iakttagande att ingen må uppbära mer än 4 kronor 50 öre pr dag och ej heller mer än hälften av de avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknas.<sup>1</sup>

Enligt den nådiga propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden den 25 sistlidne oktober har vederbörande departementschef vid ärendets behandling bland annat anfört, att det ekonomiska trycket blir mer kännbart ju längre dyrtiden varar och att detta nu nått sådan höjd, att skuldsättning ofta varit ofrånkomlig, varför den under senare halvåret fortgående prisstegringen måste försätta befattningshavare och pensionärer i ett verkligt nödläge.

Departementschefen förklarar vidare, att ökad ekonomisk hjälp är nödvändig icke enbart för att bispringa de nödställda befattningshavarna, utan även av det skäl, att statens eget intresse kräver sådana löneförmåner, att den för statens verksamhet nödiga arbetskraften icke äventyras. Ifråga om den tid, för vilken ökat bidrag skall utgå, framhåller departementschefen, att bidraget bör endast avse tiden efter 1 juli, vilket vore i överensstämmelse med de faktiska förhållandena, enär prisstegringen gjort sig särskilt gällande under årets senare hälft.

Man torde härav kunna draga den slutsatsen, att Kungl. Maj:t an-

sett de av 1918 års lagtima riksdag beslutade lönetilläggen närmelsevis motsvara det understöd, som oundgängligen erfordrades i förhållande till prisstegringen under årets första hälft, och att det nu kräves den ytterligare förhöjning av lönerna, som påkallas av den därefter inträdda prisstegringen.

Denna uppfattning torde icke allmänt delas av befattningshavarna själva, men synes så tillvida bekräftas av förhållandena, att det var först på eftersommaren, som klagomålen började framträda med särskild styrka, vilka slutligen i september togo sig uttryck i ett flertal enträgna framställningar om effektiv och snar hjälp.

Ätminstone flertalet befattningshavare torde hava förmått att någorlunda uthärda under förra delen av året med hjälp av de lönetillskott, som anvisades av den lagtima riksdagen, men då prisstegringen fortsatte och ännu hästigare efter 1 juli, närmade sig den ekonomiska anspänningen hastigt en bristningspunkt, då befattningshavarna allmänt sågo sig försatta i sådant nödläge, att statens hjälp var nödvändig.

Utgår man från ovan relaterade förutsättning och om det över huvud skall bli möjligt att med någon grad av säkerhet bedöma i vad mån det av Kungl. Maj:t föreslagna extra krigstidstillägget kan motsvara ett oavvisligt behov, synes en utredning vara nödvändig, som utvisar, huru de vid lagtima riksdagen och de nu begärda lönetillskotten verka i förhållande till rådande medelprisstegring under vartdera halvåret, och att det särskilt visas, huru mycket befattningshavare själva få bära av levnadskostnadernas stegring under årets skilda hälfter.

Levnadskostnadernas stegring i medeltal under tiden 1 januari—1 juli 1918 kan icke beräknas fullt noggrant, emedan stegringen är känd endast för vissa månader, nämligen 1 april och 1 juli samt i januari utan angiven dag. Men då stegringen vid slutet av november 1917 av socialstyrelsen angives till minst 72 procent (sid. 7 i propositionen) och 1 april 1918 till 103 procent, kan stegringsprocenten den 1 januari 1918 beräknas till minst 80. Med en stegringsprocent av 119 den 1 juli erhålles således ett medeltal för första halvåret av cirka 100 procent, vilket ganska nära sammanfaller med procenten 103 vid halvårets mitt den 1 april. För årets senare hälft är stegringsprocenten känd endast 1 juli och 1 oktober med respektive 119 och 142 procent (sid. 18 i propositionen). Medeltalet kan dock, som ovan visats, för första halvåret antagas ganska nära sammanfalla med stegringsprocenten vid mitten av halvåret. Men för att ej räkna för högt och då stegringen möjligen icke blir så stark under årets tre sista månader, utgår jag i det följande från en medelprocent av endast 140.

Redan på grund av dessa siffror måste man känna sig tveksam, huruvida Kungl. Maj:ts förslag kan vara ägnat att innebära någon effektiv hjälp. Då man måste räkna med en ökad prisstegring i medeltal av 40 procent under senare halvåret, men förslaget innebär ett lönetillskott av endast  $33 \frac{1}{3}$  procent, är uppenbart, att befattningshavarnes ekonomiska ställning blir vida sämre efter 1 juli än under första halvåret. I varje fall lär icke det föreslagna tillägget vara så tilltaget, att befattningshavarna kunna räddas ur det nödläge, vari de enligt departementschefens, i det föregående relaterade framställning befinna sig. Detta skall ock bekräftas av den belysande jämförelse jag i det föregående förordat för vartdera halvåret. En sådan jämförelse framträder tydligast genom nedanstående konkreta exempel för ett flertal löneklasser och för en familj av viss storlek. Som exempel användes en familj av samma storlek som i Kungl. Maj:ts proposition sid. 20, d. v. s. hustru eller husföreståndarinna och 3 barn.

För en årslön av t. ex. 2,000 kronor utgör krigstidstillägget enligt den å sid. 20 i propositionen uppställda tablån 1,032 kronor, vartill kommer krigstidshjälp med  $120 + 3 \times 60 = 300$  kronor, alltså summa tilllägg och hjälp 1,332 kronor för hela året 1918 och för årets första hälft 666 kronor. Detta bidrag uttryckt i procent av lönen under samma tid, 1,000 kronor, utgör 67. Då levnadskostnadernas stegring under första halvåret utgjorde i medeltal 100 procent, har en sådan befattningshavare således själv fått bära en stegrad levnadskostnad av 33 procent i förhållande till gällande priser i maj 1914.

Göres för samma löneklass en beräkning för senare delen av 1918 och under antagande av i föreliggande proposition föreslagna extra krigstidstillägg,  $33 \frac{1}{3}$  procent, jämte övriga bestämmelser, erhålles ett lönetillskott av förut nämnda 666 kronor samt extra tillägg 333 kronor eller tillsammans 999 kronor, som på en lön under halvåret av 1,000 kronor motsvarar en löneökning av 100 procent. Då levnadskostnadernas stegring för senare halvåret utgör omkring 140 procent, skulle denna befattningshavare få själv bära en kostnadsstegring av 40 procent, således icke obetydligt mer än under årets första hälft.

För att närmare belysa, huru Kungl. Maj:ts förslag verkar för ett flertal tjänstemannagrupper, har jag på ovan relaterade sätt beräknat den ökade levnadskostnad, som befattningshavare med familj av i det föregående angiven storlek får själv bära, uttryckt i procent under vartdera halvåret, varigenom erhållits följande sammanställning för skilda löneklasser från 1,000 till och med 10,000 kronor.

*Befattningshavaren får själv bära en ökad levnadskostnad uttryckt i procent år 1918.*

lön	1,000	kronor	under tiden	$\frac{1}{1}$ — $\frac{1}{7}$	0	—	$\frac{1}{7}$ — $\frac{31}{12}$	0
	1,500	»	»	»	22	»	»	23
	2,000	»	»	»	33	»	»	40
	2,500	»	»	»	43	»	»	50
	3,000	»	»	»	47	»	»	54
	3,500	»	»	»	52	»	»	59
	4,000	»	»	»	54	»	»	61
	4,500	»	»	»	59	»	»	65
	5,000	»	»	»	60	»	»	67
	5,500	»	»	»	64	»	»	74
	6,000	»	»	»	67	»	»	79
	6,500	»	»	»	69	»	»	84
	7,000	»	»	»	71	»	»	88
	7,500	»	»	»	73	»	»	91
	8,000	»	»	»	75	»	»	95
	8,500	»	»	»	76	»	»	97
	9,000	»	»	»	78	»	»	100
	9,500	»	»	»	79	»	»	102
	10,000	»	»	»	80	»	»	104

Ifråga om löneklassen 1,000 kronor anmärkes, att lönetillskottet överstiger levnadskostnadernas stegring såväl för förra som senare hälften av året med respektive 7 och 17 procent.

I övriga löneklasser får befattningshavaren alltså bära en avsevärd del av levnadskostnadernas ökning, och denna andel blir till och med större och därmed även befattningshavarens ekonomiska tryck hårdare under senare delen av året, trots det extra krigstidstillägget.

Detta måste väcka de allvarligaste betänkligheter, då ju erfarenheten redan visat, att den ökning av levnadskostnaderna som inträdde under juli och augusti månader undergrävt befattningshavarnas ekonomi till sådan grad, att ett ordnande av frågan icke kunnat uppskjutas ens till instundande lagtima riksdag.

En förklaring härtill ligger otvivelaktigt i vad departementschefen framhållit, att dyrtiden trycker hårdare ju längre den varar. Även i mellanklasserna från 2,000 och intill 4,000 kronor torde den ekonomiska bärkraften numera vara så försvagad, att dessa befattningshavare icke längre förmå själva bära någon avsevärd del av prisstegringen än mindre någon ytterligare belastning. Och även för lönegrader 4,000 kronor

och däröver kan det icke vara billigt, att de skola avsevärt betungas utöver vad de fått bära under årets första hälft.

Då det emellertid av Kungl. Maj:ts proposition framgår, att det statsfinansiella läget icke medgiver ökade utgifter aunat än i särskilt trängande fall och det är uppenbart, att familjeförsörjare pressas mycket hårdare av nödläget än ogifta, bör en höjning av det extra krigstidstillägget utöver Kungl. Maj:ts förslag inskränkas till de förstnämnda.

Dyrtiden har dock nu efter 4 års oavbruten stegring så försvagat särskilt familjefädernas motståndskraft, att tiden är inne att medgiva särskilda förmåner för familjeförsörjare även i löneklasser över 4,000 kronor. Jag får därför föreslå, att det extra krigstidstillägget höjes från 33  $\frac{1}{3}$  procent till 40 procent för samtliga befattningshavare som äro familjeförsörjare.

Gifta befattningshavare i de lägre löneklasserna 2,000—4,000 kronor äro emellertid, som jag i det föregående anført, knappast i stånd att längre själva bära någon nämnvärd del av prisstegringen och i behov av ytterligare lindring, varför en höjning även av minimigränsen bör ske från 300 till 500 kronor.

Då minimigränsen 300 kronor och gränsen uppåt, 4.50 kronor per dag, måste autagas vara avvägda i skäligt förhållande till varandra, fordra rättvisa och billighet, att även maximigränsen höjes i någorlunda motsvarande grad, och föreslås en höjning av maximum av 1,200 kronor för senare halvåret eller 6 kronor 52 öre per dag.

Det bör så mycket mindre kunna anföras några avgörande skäl mot sådan maximiförhöjning, som maximigränsen enligt Kungl. Maj:ts förslag går ned till 5,000 kronor samt här föreslagna förhöjningen endast avser befattningshavare med familj.

Ifråga om högre löntagare lärer det för övrigt icke kunna av någon bestridas, att så länge staten för dessa befattningar fordrar en mycket lång och dyrbar utbildningstid bör detta för statsmakterna innebära en förpliktelse att icke oskäligt nedpressa reallönerna. Såvitt vi icke skola ganska snart komma därhän, att söner från mindre bemedlade hem skola praktiskt taget utestängas från de högre befattningarna, måste lönerna för dessa så avpassas, att det blir möjligt för en högre tjänsteman att med sträng sparsamhet så småningom amortera oundvikliga studieskulder. Göres en närmare beräkning på samma sätt som i det föregående skett över den andel, som befattningshavare i skilda löneklasser skulle få bära enligt mitt här framförda förslag, under tiden  $\frac{1}{7}$ — $\frac{31}{12}$  1918, framgår, att av mig uttalade önskemål i möjligaste mån vinnas, d. v. s. att löntagare under 2,500 kronor icke längre få bära

någon avsevärd del av prisstegringen och att för befattningshavare i löneklasserna 2,500—6,000 kronor andelen av prisstegringen blir lika stor som under årets förra hälft samt något men icke avsevärt större för löneklasser 6,500 kronor och däröver.

På grund av vad i det föregående anförts får jag värdsamt hemställa,

att riksdagen behagade besluta sådan ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, att det extra krigstidstillägget höjes från 33  $\frac{1}{3}$  till 40 procent, att minimigränsen höjes från 300 kronor till 500 kronor samt att maximibeloppet höjes till 1,200 kronor, motsvarande 6 kronor 52 öre per dag, samt att dessa ökningar utöver Kungl. Maj:ts förslag endast tillkomma familjeförsörjare.

Stockholm den 9 november 1918.

*P. O. Welander.*

I motionen instämma:

*J. Sandler.*

*J. Bergman.*